

Recenzje

Paul Baumgartner, Sophie Röttger, Veronika Bilger, *Familiennachzug und Integration. Auswertung des FIMAS-Surveys, Österreichischer Integrationsfonds*, Wien 2025, ss. 63

Tematem, który wzbudza zainteresowanie badaczy, a także przeciętnych obywateli, jest kwestia migrantów i uchodźców. Jej poświęcono raport opublikowany w 2025 r., zatytułowany *Familiennachzug und Integration. Auswertung des FIMAS-Surveys*. W języku polskim można by go oddać jako *Łączenie rodzin i integracja. Analiza badania FIMAS*¹. Autorami opracowania są Paul Baumgartner, Sophie Röttger i Veronika Bilger, związani z Międzynarodowym Centrum Rozwoju Polityki Migracyjnej (*International Centre for Migration Policy Development*, ICMPD) – instytucją mającą swą siedzibę w Wiedniu, w ramach której prowadzi się badania nad migracją, integracją i polityką migracyjną w Europie. Opracowanie zostało wydane ze wsparciem wspomnianego centrum oraz Austriackiego Funduszu Integracyjnego (*Österreichischer Integrationsfonds*, ÖIF), tj. instytucji rządowej mającej na celu wspieranie uchodźców, osób przesiedlonych oraz imigrantów w procesie integracji w Austrii.

Opracowanie składa się z dziewięciu nienumerowanych sekcji, które zostały zatytułowane następująco: *Streszczenie (Zusammenfassung*, s. 3–8);

¹ FIMAS to skrót nazwy projektu badawczego, którego realizację w Austrii rozpoczęto w 2016 r. W języku niemieckim brzmi ona *Flüchtlinge, Integrationsmaßnahmen, Arbeitsmarkt, Subsidiär Schutzberechtigte*. Na język polski można ją przetłumaczyć następująco: *Uchodźcy, działania integracyjne, rynek pracy oraz osoby objęte ochroną uzupełniającą*.

Wprowadzenie – Integracja osób przybyłych w ramach łączenia rodzin, posiadających status azylanta lub ochronę uzupełniającą w Austrii (Einleitung – Integration von nachgezogenen Asyl- und subsidiär Schutzberechtigten in Österreich, s. 9–16); *Źródło danych: seria badań FIMAS – narzędzie do rejestrowania przebiegu procesów integracyjnych (Datengrundlage: Die FIMAS-Studienreihe, ein Instrument zur Erfassung von Integrationsverläufen*, s. 17–20); *Kobiety w procesie łączenia rodzin (Frauen im Familiennachzug*, s. 21–37); *Małoletnie dzieci w procesie łączenia rodzin (Minderjährige Kinder im Familiennachzug*, s. 38–48); *Kluczowe czynniki wpływające na integrację na rynku pracy oraz naukę języka przez dołączających członków rodziny (Zentrale Einflussfaktoren auf Erwerbsintegration und Spracherwerb für nachziehende Familienangehörige*, s. 49–53); *Synteza (Synthese*, s. 54–58); *Bibliografia (Literaturverzeichnis*, s. 59–60) zawierająca informacje o 26 publikacjach; *Załącznik (Anhang*, s. 61–62).

Dane pozyskano w badaniu ankietowym przeprowadzonym w latach 2018–2024. Telefonicznie lub za pośrednictwem Internetu skontaktowano się z ok. 12,5 tys. osób. Były to kobiety lub małoletnie dzieci, które pochodziły z czterech państw: Syrii, Afganistanu, Iraku i Iranu. Wybór tych państw wynika z faktu, że ich obywatele stanowią w Austrii ok. 80% grupy osób, którym przyznano prawną ochronę. Rozmach badań sugeruje, że do ich realizacji przeznaczono znaczące środki finansowe. Wśród badanych, którzy przybyli w ramach łączenia rodzin (17% z 12,5 tys. respondentów) liczną grupę stanowili Syryjczycy (ok. 66%), a mniejsze udziały mieli obywatele Afganistanu, Iraku i Iranu (odpowiednio 26, 6 i 2%). Nie podaje się analogicznych danych

odnoszących się do drugiej grupy, która była przedmiotem badań. Chodzi o tych, których określono jako *Originärantragsteller:innen* (dosłownie *pierwotni wnioskodawcy o azyl*), przez których rozumie się kobiety i mężczyzn, którzy, składając w Austrii wniosek azylowy, nie mieli tam żadnych już wcześniej mieszkających bliskich, z których pomocy mogliby skorzystać.

W opracowaniu wskazuje się na możliwość wsparcia ze strony rodziny oraz szerzej – ze strony społeczeństwa austriackiego. W niewielkim stopniu za przestrzeń wsparcia uznaje się wspólnotę budowaną na fundamencie narodowym. W tym kontekście jako problematyczne jawi się założenie, że ludność miejscowa, z którą przybyśe wchodzi w interakcje społeczne, to Austriacy, bez różnicowania osób identyfikujących się z narodem austriackim oraz tych, które utożsamiają się z innymi grupami narodowymi. Ma to znaczenie o tyle, o ile będzie się pamiętało, że w Austrii nie brakuje osób o imigranckim pochodzeniu, które określa się tam mianem *osób z tłem migracyjnym* (*Personen mit Migrationshintergrund*), tj. takich, które same są imigrantami lub których rodzice nimi są, np. w Wiedniu szacuje się, że jedna trzecia mieszkańców nie posiada austriackiego obywatelstwa, a połowa podpada pod kategorię osób z tłem migracyjnym. Warto podkreślić, że w raporcie nie używa się terminu *Personen mit Migrationshintergrund*.

W raporcie wskazano na różnice i podobieństwa pomiędzy osobami, które w Austrii pojawiały się w ramach łączenia rodzin oraz tymi, które stanowią pierwotnych wnioskodawców o azyl. Wskazano na czynniki wpływające na stopień integracji, w tym na znajomość języka niemieckiego i zatrudnienie. Sformułowano tezę, w których zawarto stwierdzenie, że osoby przybywające do Austrii w ramach łączenia rodzin integrują się w odmienny sposób od pierwotnych wnioskodawców o azyl.

Pierwsi przybywają do Austrii, gdzie mogą liczyć na wsparcie najbliższych. Konsekwencją jest zmniejszenie poczucia niepewności oraz brak konieczności samodzielnego budowania materialnej egzystencji. Zauważa się, że kobiety częściej wychodzą za mąż, mieszkają w własnych małolletnich dziećmi w gospodarstwie domowym oraz funkcjonują jako gospodynie domowe. W efekcie później wchodzi na rynek pracy i ich integracja w społeczeństwie austriackim jest wolniejsza.

Podczas gdy kobiety dołączające do rodzin częściej zajmują się sprawami domowymi, ich mężowie częściej wykonują pracę zarobkową. Podkreśla się wysoki wskaźnik zatrudnienia mężów. Dlatego w rodzinach kobiet, które dołączają do członków swoich rodzin, dochód jest częściej zapewniany przez męża, szczególnie w pierwszej fazie. Obserwuje się, że kobiety są niechętnie do podejmowania aktywności zawodowej, a jeśli ją podejmują, to nierzadko poświęcają więcej czasu na znalezienie zatrudnienia. Autorzy raportu traktują powyższe stwierdzenia jako odkrywcze, co jednak jest przesadzone, gdyż z podobnymi mechanizmami można się spotkać w różnych środowiskach imigranckich. Elementy strukturalne powtarzają się, podczas gdy różnice odnoszą się do kwestii detalicznych.

Przywołując poziom znajomości języka niemieckiego, zauważa się, że w ciągu pierwszych trzech lat kobiety, które dołączają do rodzin, mówią po niemiecku nieco słabiej, ale różnica ta stopniowo zanika wraz z pobytem trwającym ponad trzy lata. Wynika to z mniej intensywnych kontaktów ze środowiskiem niemieckojęzycznym, w tym z urzędnikami odpowiedzialnymi za kwestie azylowe.

Kobiety należące do grupy pierwotnie wnioskujących o azyl były zmuszone do szybszej integracji ze społeczeństwem austriackim. Stąd podkreśla się, że dysponują znacznie silniejszym kapitałem społecznym i częściej nawiązują kontakty z osobami z Austrii, które mogą pomóc im w codziennych problemach. Autorzy raportu zaznaczają, że nie jest jasne, czy oraz w jakim stopniu kontakty z Austriakami przyczyniają się do lepszej integracji na rynku pracy i poprawy znajomości języka niemieckiego, czy też jest odwrotnie – integracja zawodowa i znajomość języka niemieckiego sprzyjają rozwojowi takich kontaktów.

Różnice ujawniają się także w sposobie integracji osób niepełnoletnich ze społeczeństwem austriackim, które przybyły w ramach łączenia rodzin, oraz tych, które przybyły tam jako pierwotnie ubiegające się o azyl. Pierwsi częściej podejmują szkolenia zawodowe i uzyskują austriackie kwalifikacje edukacyjne, drudzy (szczególnie dotyczy to młodych mężczyzn) szybciej się usamodzielniają i szybciej wchodzi na rynek pracy. Jeśli chodzi o interakcję ze społeczeństwem austriackim, to młodociani powielają to, co obserwowano w życiu wspomnianych dwóch grup kobiet.

Kolejną kwestią, na którą zwrócono uwagę w raporcie, są zróżnicowane doświadczenia uchodźców oraz ich wpływ na procesy integracyjne w Austrii. Obserwuje się, że bezpieczne, legalne drogi ucieczki i perspektywa pozostania po przyjeździe, bez konieczności wydłużonego oczekiwania na pozytywne rozpatrzenie podania o azyl, sprzyjają integracji. Szczególnie stresogenne jest długie oczekiwanie na azyl. Doświadczające tego osoby mają mniejsze szanse na znalezienie pracy oraz dobrą znajomość języka niemieckiego.

Innym czynnikiem warunkującym integrację w austriackim społeczeństwie jest społeczno-ekonomiczne pochodzenie przybyszów. Dostrzega się, że kobiety przybywające w ramach łączenia rodzin częściej pochodzą z gospodarstw domowych o niekorzystnej sytuacji ekonomicznej i wykazują bardziej konserwatywne podejście do ról płciowych. Ciekawostką jest to, że autorzy raportu w tym kontekście nie odnoszą się do islamu jako do kulturowego tła przybyszów, i to w sytuacji, gdy odgrywa on w tym względzie ważną rolę.

Wskazuje się, że czynniki takie jak pozycja społeczna w kraju pochodzenia, wartości i poziom wykształcenia przed przybyciem znacząco wpływają na naukę języka niemieckiego. Osoby ubiegające się o azyl i osoby korzystające z ochrony uzupełniającej z zamożniejszych gospodarstw domowych, o bardziej egalitarnymi poglądami na rolę kobiet i wyższym poziomem wykształcenia w kraju pochodzenia, mają większe szanse na nabycie dobrej znajomości języka niemieckiego.

Akcentuje się, że trudno wskazać istotne związki pomiędzy warunkami społeczno-ekonomicznymi lub poziomem wykształcenia w kraju pochodzenia a prawdopodobieństwem zatrudnienia w Austrii. Podobnie konserwatywne spojrzenie na rolę kobiet i mężczyzn nie wpływa znacząco na aktywność zawodową. Chociaż pochodzenie przekłada się na znajomość języka, jego oddziaływanie na zatrudnienie pozostaje nieudowodnione.

Podsumowując wyniki zaprezentowane w raporcie, należy wskazać, że dzięki niemu zyskujemy prezentację opartą na danych empirycznych sposobu wchodzenia w austriackie społeczeństwo dwóch wybranych grup osób ubiegających się o azyl – kobiet i małoletnich dołączających do rodzin już zamieszkujących w Austrii i tych, którzy nie mieli takiej możliwości. W empiryczny sposób wskazano na wpływ rodziny na tempo i intensywność procesu integracyjnego. Ogólne wnio-

ski nie są odkrywcze, gdyż odnoszą się one do kwestii, które można dostrzec w funkcjonowaniu innych grup imigranckich, w tym do znaczenia znajomości języka, wpływu czasu pobytu na zatrudnienie oraz mniejszej aktywności zawodowej matek wychowujących dzieci. Można zadać pytanie, w jakim stopniu konserwatywne poglądy oraz status społeczno-ekonomiczny warunkują procesy integracyjne. Należy być także ostrożnym w odnoszeniu się do społeczności imigranckiej i jej relacji do środowisk austriackich jako wysoce sprzyjających integracji. Wprawdzie osoby posiadające austriackie obywatelstwo są z perspektywy państwa traktowane jako Austriacy, ale nie ma gwarancji, że oni sami się identyfikują z austriackością.

Adam Romejko*

ORCID: 0000-0002-8513-2955

Uniwersytet Gdański

Jan Loffeld, *Wenn nichts fehlt, wo Gott fehlt. Das Christentum vor der religiösen Indifferenz*, Herder, Freiburg–Basel–Wien 2024, ss. 192

W minionych dekadach w świecie zachodnim za dogmat uznawano przekonanie o sekularyzacji. Podkreślano, że jest to zjawisko, które dotyka współczesną ludzkość i nieuchronnie prowadzi do nieufności względem tego, co religijne. Motyw ten pojawia się w opracowaniu, którego niemiecki tytuł można następująco oddać w języku polskim: *Gdy niczego nie brakuje tam, gdzie brakuje Boga. Chrześcijaństwo wobec religijnej obojętności*. Jego autorem jest Jan Loffeld, niemiecki duchowny katolicki urodzony w 1975 r., obecnie profesor teologii pastoralnej na Wydziale Teologii Katolickiej Uniwersytetu w Tilburgu, na kampusie w Utrechcie (*Tilburg School of Catholic Theology – Campus Utrecht*). Odnosząc się do sekularyzacji, Loffeld prezentuje ją jako megatrend, jednocześnie dystansując się od traktowania jej jako fenomenu o uniwersalnym charakterze. Badając zjawisko sekularyzacji, skupia swoje zainteresowania na *apateizmie*, czyli religijnej obojętności postrzeganej nie jako celowy wybór

* Adam Romejko, dr hab.; profesor w Instytucie Politologii, Wydział Nauk Społecznych, Uniwersytet Gdański; e-mail: adam.romejko@ug.edu.pl.